

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

4 Vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eade[m] potentia non
contrariæ adinuicem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

bonum : & in ly, arduum, non est distinctio in subiectum & accidens, sed unius fundamenti in plures particulares, seu in adequatas rationes, sicut distinguitur nigredo in id quod habet luminis, & id quod habet obumbrationis. Et intendit litera, quod quia bonum arduum habet rationem, & unde attrahat. & unde a se repellat: ideo &c. Attestatur autem huic sensui quod arduum in litera ponitur depulsum & attractum: quod non fieret, si secundum se sumeretur: nunc autem fit; quia & aliquod bonum arduum est depulsum, ut obiectum est desperationis; & aliquod malum arduum est attractum, ut obiectum audaciae.

sup. 710. 9.

sec. 19. 30. 21. & alius seqq. to. 12.

a rex. 45. ut que ad 52. tom. 2.

D. 984.

ar. preced.

ar. preced.

in passionibus animae non potest esse, nisi secundum bonum & malum.

SED CONTRA. Timor & audacia sunt contraria, ut patet in 3. * Eth. sed timor & audacia non differunt secundum bonum & malum, quia utrunque est respectu aliquorum malorum. ergo non omnis contrarietas passionum irascibilis est secundum contrarietatem boni & mali.

RESPON. Dicendum, quod passio quidam motus est, ut dicitur in 3. * Phys. Unde oportet contrarietatem passionum accipere secundum contrarietatem motuum, uel mutationum. Est autem duplex contrarietas in mutationibus & motibus, ut dicitur in 6. * Physic. una quidem secundum accessum & recessum ab eodem termino: quae quidem contrarietas est proprie mutationum, id est generationis, quae est mutatio ad esse, & corruptio nis, quae est mutatio ab esse. Alia autem secundum contrarietatem terminorum, quae proprie est contrarietas motuum: sicut dealbatio, quae est motus a nigro in albu, opponitur denigratio, quae est motus ab albo in nigrum. Sic igitur in passionibus animae, duplex contrarietas inuenitur: una quidem, secundum contrarietatem obiectorum, scilicet boni & mali: alia vero, secundum accessum & recessum ab eodem termino. In passionibus quidem concupiscibilis inuenitur prima contrarietas tantum, quae scilicet secundum obiecta. In passionibus autem irascibilis inuenitur utraque, cuius ratio est: quia obiectum concupiscibilis, ut supra dictum est, est bonum, uel malum sensibile absolute. Bonum autem in quantum bonum, non potest esse terminus, ut a quo, sed solum ut ad quem: quia nihil refugit bonum in quantum bonu, sed omnia appetunt ipsum. Similiter nihil appetit malum in quantum malum huiusmodi, sed omnia fugiunt ipsum: & propter hoc, malum non habet rationem termini ad quem, sed solum termini a quo. Sic igitur omnis passio concupiscibilis respectu boni, est ut in ipsum, sicut amor, desiderium, & gaudium. Omnis uero passio respectu mali est ab ipsa: sicut odium, fuga, seu abominatio & tristitia. Unde in passionibus concupiscibilis, non potest esse contrarietas secundum accessum & recessum ab eodem obiecto: sed obiectum irascibilis est sensibile bonum, uel malum, non quidem absolute, sed sub ratione difficultatis, uel arduitatis, ut supra dictum est. Bonum autem arduum, siue difficile habet rationem, ut in ipsum tendatur in quantum est bonum, quod pertinet ad passionem spei, & ut ab ipso recedatur, in quantum est arduum & difficile, quod pertinet ad passionem desperationis. Similiter malum arduum habet rationem ut uitetur in quantum est malum, & hoc pertinet ad passionem timoris: habet et rationem ut in ipsum tendatur, sicut in quodam arduum, per quod scilicet aliquid euadit subiectionem mali, & sic tendit in ipsum audacia. Inuenitur ergo in passionibus irascibilis contrarietas secundum contrarietatem boni, uel mali, sicut inter spem & timorem. Et iterum secundum accessum & recessum ab eodem termino, sicut inter audaciam & timorem,

Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICULVS III.

Utrum sit aliqua passio animae non habens contrarium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod omnis passio animae habeat aliquod contrarium. Omnis enim passio animae uel est in irascibili, uel in concupiscibili, sicut supra dictum est: sed utraque passiones habent contrarietatem suo modo. ergo omnis passio animae habet contrarium.

2 Praet. Omnis passio animae habet bonum, uel malum pro obiecto, quae sunt obiecta uniuersaliter appetitui patris; sed passio, cuius obiectum est bonum, opponitur passio, cuius obiectum est malum, ergo omnis passio habet contrarium.

3 Praet. Omnis passio animae est secundum accessum, uel secundum recessum, ut dictum est; sed cui libet accessui contrariatur recessus, & e conuerso. ergo omnis passio animae habet contrarium.

SED CONTRA. Ira est quaedam passio animae; sed nulla passio contraria ponitur irae, ut patet in 4. * Eth. ergo non omnis passio habet contrarium.

RESPON. Dicendum, quod singulare est in passione ira, quod non potest habere contrarium neque secundum accessum & recessum, neque secundum contrarietatem boni & mali. Causatur enim ira ex malo difficili iam iniacente, ad cuius praesentiam necesse est, quod aut appetitus succumbat, & sic non exit terminos tristitiae, quae est passio concupiscibilis; aut habet motum ad inuadendum malum laesum, quod pertinet ad iram; motum autem ad fugiendum habere non potest, quia iam malum ponitur praesens uel praeteritum, & sic motui irae non contrariatur aliqua passio secundum contrarietatem accessus & recessus. Similiter et nec secundum contrarietatem boni & mali; quia malo iniacenti opponitur bonum iam adeptum, quod iam non potest habere rationem ardui, uel difficultatis; nec post ademptionem boni remanet alius motus; nisi quietatio appetitus in bono adeptum, quae pertinet ad gaudium, quod est passio concupiscibilis. Unde motus irae non potest habere aliquem motum animae contrarium, sed solummodo opponitur ei cessatio a motu, sicut Philosophus dicit in sua Rhetorica, quod miseresce opponitur ei quod est irasci; quod non est oppositum contrarie, sed negatiue, uel priuatiue. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICULVS IIII.

Utrum sint aliquae passionis differentes specie in eadem potentia non contraria adinuicem.

AD QVARTVM sic proceditur. Vt, quod non possint in aliqua potentia esse passionis specie differetes & non contraria adinuicem. Passiones enim differunt secundum obiecta; obiecta autem passionum animae sunt bonum & malum, in quorum differentiam passionis habent contrarietatem. ergo nullae passionis eiusdem potentiae, non habentes contrarietatem adinuicem differunt specie.

2 Praet. Differentia speciei est differentia secundum formam: sed

Articulo tertio omissio, circa quarum, dubium occurrit quadruplex, primum est, quid intendat auctor per illam distinctionem factam in litera, de differentia actiuorum dupliciter: primo secundum naturam; secundo secundum uirtutem. uirtus enim naturae effectus est. Secundum est quod auctor dicitur: proponit enim differentiam actiuam secundum uirtutem, & tamen non declarat

rat nisi differentiam effectus, prout scilicet datur coaptatio motus, & quies immo potius declarat cum differentia effectus identitatem actiue virtutis, cum dicitur: quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco per quam mouebatur ad locum. Tertium est, cum in naturalibus sufficit inclinatio ad conueniens ad dissonandum ab inconuenienti, vt patet in grauib. & leuib. leuitas enim ignis est ei ratio consonanti loco sursum & dissonanti a deorsum: & similiter motus sursum est peritio sursum, & fuga a deorsum: & similiter quies sursum sufficit ei ad ponendam quietem deorsum uiolentiam. Cur, inquam, in naturalibus sufficit unitas, & in animalibus requiritur pluralitas? cum conuerso deberet esse, quia quæ dispersa sunt in inferioribus, unita sunt in superioribus, unde non uidetur, quod amor & odium sint duæ passionnes, sed unametsi passio est amor respectu boni, & odium respectu sui contrarii, differens secundum respectum ad diuersa: sicut in naturalibus leuitas est amor sursum, & odium deorsum, & sic de aliis. Et hoc uidetur rationabile: quia eadem ratione aliquis appetit unum contrarium, & odit aliud: & quanto alterum in tenditur, tanto etiam alterum crescit: ita quod cogeneratio, & coaugmentatio, & corruptio identitati attestantur. Quartum est, quomodo malum causet depulsio, cum omne agens producat sibi simile: ac per hoc trahat patiens ad sui participationem: unde sicut bonum causat ad se, ita malum.

Ad primum dubium dicitur, quod actiua possunt distingui dupliciter, primo secundum differentias ipsarum naturarum agentium, & hæc distinctio est clara. Alio modo, secundum differentias virtutum actiuarum, & hæc est obscura. Ad cuius euidenciam scito, quod actiua dupliciter inueniuntur, scilicet in esse natura, & in esse apprehenso. In agentibus in esse natura, manifestum est, quod distinctio eorum secundum naturas est alia a distinctio eorum secundum uirtutes: elementa enim & animalia alia distinctio distinguuntur secundum naturas eorum, & alia secundum uirtutes eorum, licet ite oriuntur ex illis. In agentibus autem quia apprehensa, distinctio naturarum patet, cum cibus talis differens ab illo alio secundum speciem apprehensus, mouet appetitum: distinctio autem secundum uirtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis, ita quod eadem res secundum naturam diuersimode apprehensa non qualicunque diuersitate, sed diuersitate bonitatis, uel malitiae presentis, uel futuræ, uel absolute, ut inferius in distinctioe & tractatu passionum patebit. Alia enim ratione mouet malum præsens apprehensum, & alia futurum: illud enim mouet ad tristitiam, hoc ad timorem: unde ostenditur, quod illud habet uirtutem actiuam ad inferendam illam passionem, hoc ad inferendam istam: ita quod ex ipsa diuersa ratione, qua apprehenditur, eadem res habet diuersam uirtutem mouendi appetitum, & hoc inuenit littera, uolens, quod passiones non distinguantur penes distinctioem naturarum agentium, sed uirtutum, quæ ad differentias apprehensionis spectant, obiectum namque appetitus non est res, sed res apprehensa. Et propterea differentia formalis passionum non solum ex distinctioe rei, sed distinctioe rei ut apprehensa constat. Et hinc habes, quod passio odii, & iræ, & similia, non diuersificantur specie ex diuersitate malorum, puta mortis, uerberis carceris &c. Differentia enim naturarum materialiter & non formaliter concurrit. Vtrum autem diuersitas na-

aturarum diuersificet habitus harum passionum, seu ipsas in genere moris, inferius examinabitur.

Ad secundum dubium dicitur, quod in agentibus naturalibus est considerare duo: scilicet in quantum agunt, & in quantum attrahunt. Et si quidem consideremus in quantum agunt, sic patet, quod idem generatium corporis leuis eodem modo se habens, & unica actione, dat omnia dando siquidem ei natura, dat consequenter leuitatem, & motum ad locum absente, & quietem in presenti. Sed si consideremus in quantum attrahunt, sic uis generatiua naturaliter, quæ est sursum, aliter, & aliter se habens, ad corpus trahit: nam absolute trahit per modum coaptantis: ut absens uero per motum: ut præsens uero per quietem in agentibus uero in alia quatenus apprehensa sunt, agere, & attrahere, simul concurrunt, ita quod bonum apprehensum absolute infert passionem amoris, & sic trahit per amorem. Et apprehensum ut futurum, infert passionem desiderii, qui est motus ad se, & sic trahit per motum: & apprehensum ut præsens infert passionem delectationis, & sic trahit per quietem. Unde si uis generatiua sursum manes, diuersis dispositionibus se habens ad corpus mobile actionibus distinctis, illa tria daret, curreret plene similitudo.

Nunc autem, quia non sic est, author non est digressus, sed uisus est similitudine agentis naturalis, in quantum attrahit, ut in littera manifesta dicitur, & in quantum triplex effectus in patiente fit, ut sic distinctioem passionum in anima diceremus. Et si horum duorum dubiorum solutiones diligenter notaueris, uidebis quomodo est eadem, & quomodo diuersa ratio appetibilis, seu finis, ut tendatur in ipsum, & quiescat in eo, est, eadem secundum naturam, & diuersa secundum uirtutem, quod est esse eandem materialiter, & diuersam formaliter respectu passionum. Amor enim, desiderium & gaudium respectu eiusdem non materialiter, sed formaliter distinguuntur, quod esse non possent ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta presentia, uel absentia, & huiusmodi, si se haberent in anima, sicut approximatio perfectior, uel imperfectior in naturalibus actiuis: hæc enim non uariant effectum specificum, ut patet, unde si hæc perspicaciter considerasset Scotus in tertio, distinctioe uigesima sexta, hanc improbatam nunc phantasia non dixisset.

Ad tertium dubium dicitur, quod sicut anima est supra naturam, ita modus tendendi in contraria in animalibus est supra modum, quo natura se habet: Est autem modus natura, ut non nisi sequendo conueniens, dissonet ab inconuenienti, ita quod non respicit conueniens & inconueniens secundum seipsa, sed tantum prosequendo conueniens. Ignis enim prosequendo suam celestionem, destruit frigus: & motus sursum, relinquit deorsum, & trahit se cum uiolenter aliquid minus graue. Et radix huius est, quia natura est determinata ad unum: quia inclinatur, & operatur quia est, ut alibi declarauimus. Anima autem sensitua quæ operatur, quia apprehendit, non ad unum determinata est, sed iuxta differentiam contrarietatemque apprehensorum, ipsa contraria secundum se recipit, ac per hoc non sufficit animali amor conuenientis pro odio disconuenientis, sed utrumque seorsum: ordinat tamen exigit, ut animaliter appetitus eius se habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc, quod animaliter appetentur etiam

Differentia autem actiuorum potest attendi dupliciter. Vno modo, secundum speciem, uel naturam ipsorum actiuorum, sicut ignis differt ab aqua. Alio modo, secundum diuersam uirtutem actiuam. diuersitas autem actiui, uel motiui quantum ad uirtutem mouendi potest accipi in passionibus anime secundum similitudinem agentium naturalium. Omne enim mouens trahit quodam modo ad se patiens, uel a se repellit: trahendo quidem ad se, tria facit in ipso. Nam primo quidem dat ei inclinationem, uel aptitudinem, ut in ipsum tendat: sicut cum corpus leue, quod est sursum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem, uel aptitudinem ad hoc, quod sit sursum. Secundo, si corpus generatum est extra locum proprium, dat ei moueri ad locum. Tertio, dat ei quiescere in locum, cum peruenerit: quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco, per quam mouebatur ad locum: & similiter intelligendum est de causa repulsiois. In motibus autem appetitiua partis bonum habet quasi uirtutem attractiuam: malum autem uirtutem repulsiuam. Bonum ergo primo in potentia appetitiua causat quaedam inclinatio-

mitudo. Nunc autem, quia non sic est, author non est digressus, sed uisus est similitudine agentis naturalis, in quantum attrahit, ut in littera manifesta dicitur, & in quantum triplex effectus in patiente fit, ut sic distinctioem passionum in anima diceremus. Et si horum duorum dubiorum solutiones diligenter notaueris, uidebis quomodo est eadem, & quomodo diuersa ratio appetibilis, seu finis, ut tendatur in ipsum, & quiescat in eo, est, eadem secundum naturam, & diuersa secundum uirtutem, quod est esse eandem materialiter, & diuersam formaliter respectu passionum. Amor enim, desiderium & gaudium respectu eiusdem non materialiter, sed formaliter distinguuntur, quod esse non possent ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta presentia, uel absentia, & huiusmodi, si se haberent in anima, sicut approximatio perfectior, uel imperfectior in naturalibus actiuis: hæc enim non uariant effectum specificum, ut patet, unde si hæc perspicaciter considerasset Scotus in tertio, distinctioe uigesima sexta, hanc improbatam nunc phantasia non dixisset.

Ad tertium dubium dicitur, quod sicut anima est supra naturam, ita modus tendendi in contraria in animalibus est supra modum, quo natura se habet: Est autem modus natura, ut non nisi sequendo conueniens, dissonet ab inconuenienti, ita quod non respicit conueniens & inconueniens secundum seipsa, sed tantum prosequendo conueniens. Ignis enim prosequendo suam celestionem, destruit frigus: & motus sursum, relinquit deorsum, & trahit se cum uiolenter aliquid minus graue. Et radix huius est, quia natura est determinata ad unum: quia inclinatur, & operatur quia est, ut alibi declarauimus. Anima autem sensitua quæ operatur, quia apprehendit, non ad unum determinata est, sed iuxta differentiam contrarietatemque apprehensorum, ipsa contraria secundum se recipit, ac per hoc non sufficit animali amor conuenientis pro odio disconuenientis, sed utrumque seorsum: ordinat tamen exigit, ut animaliter appetitus eius se habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc, quod animaliter appetentur etiam

omnis differentia secundum formam est secundum aliquam contrarietatem, ut dicitur in 10. Metaphys. ergo passiones eiusdem potentiae, quæ non sunt contrariæ, non differunt specie.

¶ 3. Præterea. Cum omnis passio anime consistat in accessu, uel recessu, ad bonum, uel ad malum, necessesse uidetur quod omnis differentia passionum anime sit uel secundum differentiam boni, uel mali, uel secundum differentiam accessus, uel recessus, uel per maiorem uel minorem accessum, uel recessum. Sed primæ duæ differentie inducunt contrarietatem in passionibus anime, ut dictum est: tertia autem differentia non diuersificat speciem: quia sic essent infinitæ species passionum anime, ergo non potest esse, quod passiones eiusdem potentie anime differant specie, & non sint contrariæ.

SED CONTRA, Amor & gaudium differunt specie, & sunt in concupiscibili, nec tamen contrariantur adinuicem, quin potius unum est causa alterius, ergo sunt aliquæ passiones eiusdem potentie, quæ differunt specie, nec sunt contrariæ.

RESPON. Dicendum, quod passiones differunt secundum actiua, quæ sunt obiecta passionum anime.

Quod ad primum dubium dicitur, quod actiua possunt distingui dupliciter, primo secundum differentias ipsarum naturarum agentium, & hæc distinctio est clara. Alio modo, secundum differentias virtutum actiuarum, & hæc est obscura. Ad cuius euidenciam scito, quod actiua dupliciter inueniuntur, scilicet in esse natura, & in esse apprehenso. In agentibus in esse natura, manifestum est, quod distinctio eorum secundum naturas est alia a distinctio eorum secundum uirtutes: elementa enim & animalia alia distinctio distinguuntur secundum naturas eorum, & alia secundum uirtutes eorum, licet ite oriuntur ex illis. In agentibus autem quia apprehensa, distinctio naturarum patet, cum cibus talis differens ab illo alio secundum speciem apprehensus, mouet appetitum: distinctio autem secundum uirtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis, ita quod eadem res secundum naturam diuersimode apprehensa non qualicunque diuersitate, sed diuersitate bonitatis, uel malitiae presentis, uel futuræ, uel absolute, ut inferius in distinctioe & tractatu passionum patebit. Alia enim ratione mouet malum præsens apprehensum, & alia futurum: illud enim mouet ad tristitiam, hoc ad timorem: unde ostenditur, quod illud habet uirtutem actiuam ad inferendam illam passionem, hoc ad inferendam istam: ita quod ex ipsa diuersa ratione, qua apprehenditur, eadem res habet diuersam uirtutem mouendi appetitum, & hoc inuenit littera, uolens, quod passiones non distinguantur penes distinctioem naturarum agentium, sed uirtutum, quæ ad differentias apprehensionis spectant, obiectum namque appetitus non est res, sed res apprehensa. Et propterea differentia formalis passionum non solum ex distinctioe rei, sed distinctioe rei ut apprehensa constat. Et hinc habes, quod passio odii, & iræ, & similia, non diuersificantur specie ex diuersitate malorum, puta mortis, uerberis carceris &c. Differentia enim naturarum materialiter & non formaliter concurrit. Vtrum autem diuersitas na-

aturarum diuersificet habitus harum passionum, seu ipsas in genere moris, inferius examinabitur.

Ad secundum dubium dicitur, quod in agentibus naturalibus est considerare duo: scilicet in quantum agunt, & in quantum attrahunt. Et si quidem consideremus in quantum agunt, sic patet, quod idem generatium corporis leuis eodem modo se habens, & unica actione, dat omnia dando siquidem ei natura, dat consequenter leuitatem, & motum ad locum absente, & quietem in presenti. Sed si consideremus in quantum attrahunt, sic uis generatiua naturaliter, quæ est sursum, aliter, & aliter se habens, ad corpus trahit: nam absolute trahit per modum coaptantis: ut absens uero per motum: ut præsens uero per quietem in agentibus uero in alia quatenus apprehensa sunt, agere, & attrahere, simul concurrunt, ita quod bonum apprehensum absolute infert passionem amoris, & sic trahit per amorem. Et apprehensum ut futurum, infert passionem desiderii, qui est motus ad se, & sic trahit per motum: & apprehensum ut præsens infert passionem delectationis, & sic trahit per quietem. Unde si uis generatiua sursum manes, diuersis dispositionibus se habens ad corpus mobile actionibus distinctis, illa tria daret, curreret plene similitudo.

Nunc autem, quia non sic est, author non est digressus, sed uisus est similitudine agentis naturalis, in quantum attrahit, ut in littera manifesta dicitur, & in quantum triplex effectus in patiente fit, ut sic distinctioem passionum in anima diceremus. Et si horum duorum dubiorum solutiones diligenter notaueris, uidebis quomodo est eadem, & quomodo diuersa ratio appetibilis, seu finis, ut tendatur in ipsum, & quiescat in eo, est, eadem secundum naturam, & diuersa secundum uirtutem, quod est esse eandem materialiter, & diuersam formaliter respectu passionum. Amor enim, desiderium & gaudium respectu eiusdem non materialiter, sed formaliter distinguuntur, quod esse non possent ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta presentia, uel absentia, & huiusmodi, si se haberent in anima, sicut approximatio perfectior, uel imperfectior in naturalibus actiuis: hæc enim non uariant effectum specificum, ut patet, unde si hæc perspicaciter considerasset Scotus in tertio, distinctioe uigesima sexta, hanc improbatam nunc phantasia non dixisset.

Ad tertium dubium dicitur, quod sicut anima est supra naturam, ita modus tendendi in contraria in animalibus est supra modum, quo natura se habet: Est autem modus natura, ut non nisi sequendo conueniens, dissonet ab inconuenienti, ita quod non respicit conueniens & inconueniens secundum seipsa, sed tantum prosequendo conueniens. Ignis enim prosequendo suam celestionem, destruit frigus: & motus sursum, relinquit deorsum, & trahit se cum uiolenter aliquid minus graue. Et radix huius est, quia natura est determinata ad unum: quia inclinatur, & operatur quia est, ut alibi declarauimus. Anima autem sensitua quæ operatur, quia apprehendit, non ad unum determinata est, sed iuxta differentiam contrarietatemque apprehensorum, ipsa contraria secundum se recipit, ac per hoc non sufficit animali amor conuenientis pro odio disconuenientis, sed utrumque seorsum: ordinat tamen exigit, ut animaliter appetitus eius se habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc, quod animaliter appetentur etiam

Differentia autem actiuorum potest attendi dupliciter. Vno modo, secundum speciem, uel naturam ipsorum actiuorum, sicut ignis differt ab aqua. Alio modo, secundum diuersam uirtutem actiuam. diuersitas autem actiui, uel motiui quantum ad uirtutem mouendi potest accipi in passionibus anime secundum similitudinem agentium naturalium. Omne enim mouens trahit quodam modo ad se patiens, uel a se repellit: trahendo quidem ad se, tria facit in ipso. Nam primo quidem dat ei inclinationem, uel aptitudinem, ut in ipsum tendat: sicut cum corpus leue, quod est sursum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem, uel aptitudinem ad hoc, quod sit sursum. Secundo, si corpus generatum est extra locum proprium, dat ei moueri ad locum. Tertio, dat ei quiescere in locum, cum peruenerit: quia ex eadem causa aliquid quiescit in loco, per quam mouebatur ad locum: & similiter intelligendum est de causa repulsiois. In motibus autem appetitiua partis bonum habet quasi uirtutem attractiuam: malum autem uirtutem repulsiuam. Bonum ergo primo in potentia appetitiua causat quaedam inclinatio-

mitudo. Nunc autem, quia non sic est, author non est digressus, sed uisus est similitudine agentis naturalis, in quantum attrahit, ut in littera manifesta dicitur, & in quantum triplex effectus in patiente fit, ut sic distinctioem passionum in anima diceremus. Et si horum duorum dubiorum solutiones diligenter notaueris, uidebis quomodo est eadem, & quomodo diuersa ratio appetibilis, seu finis, ut tendatur in ipsum, & quiescat in eo, est, eadem secundum naturam, & diuersa secundum uirtutem, quod est esse eandem materialiter, & diuersam formaliter respectu passionum. Amor enim, desiderium & gaudium respectu eiusdem non materialiter, sed formaliter distinguuntur, quod esse non possent ex obiecti natura, neque ex obiecti conditionibus, puta presentia, uel absentia, & huiusmodi, si se haberent in anima, sicut approximatio perfectior, uel imperfectior in naturalibus actiuis: hæc enim non uariant effectum specificum, ut patet, unde si hæc perspicaciter considerasset Scotus in tertio, distinctioe uigesima sexta, hanc improbatam nunc phantasia non dixisset.

Ad tertium dubium dicitur, quod sicut anima est supra naturam, ita modus tendendi in contraria in animalibus est supra modum, quo natura se habet: Est autem modus natura, ut non nisi sequendo conueniens, dissonet ab inconuenienti, ita quod non respicit conueniens & inconueniens secundum seipsa, sed tantum prosequendo conueniens. Ignis enim prosequendo suam celestionem, destruit frigus: & motus sursum, relinquit deorsum, & trahit se cum uiolenter aliquid minus graue. Et radix huius est, quia natura est determinata ad unum: quia inclinatur, & operatur quia est, ut alibi declarauimus. Anima autem sensitua quæ operatur, quia apprehendit, non ad unum determinata est, sed iuxta differentiam contrarietatemque apprehensorum, ipsa contraria secundum se recipit, ac per hoc non sufficit animali amor conuenientis pro odio disconuenientis, sed utrumque seorsum: ordinat tamen exigit, ut animaliter appetitus eius se habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc, quod animaliter appetentur etiam

omnis differentia secundum formam est secundum aliquam contrarietatem, ut dicitur in 10. Metaphys. ergo passiones eiusdem potentiae, quæ non sunt contrariæ, non differunt specie.

¶ 3. Præterea. Cum omnis passio anime consistat in accessu, uel recessu, ad bonum, uel ad malum, necessesse uidetur quod omnis differentia passionum anime sit uel secundum differentiam boni, uel mali, uel secundum differentiam accessus, uel recessus, uel per maiorem uel minorem accessum, uel recessum. Sed primæ duæ differentie inducunt contrarietatem in passionibus anime, ut dictum est: tertia autem differentia non diuersificat speciem: quia sic essent infinitæ species passionum anime, ergo non potest esse, quod passiones eiusdem potentie anime differant specie, & non sint contrariæ.

SED CONTRA, Amor & gaudium differunt specie, & sunt in concupiscibili, nec tamen contrariantur adinuicem, quin potius unum est causa alterius, ergo sunt aliquæ passiones eiusdem potentie, quæ differunt specie, nec sunt contrariæ.

RESPON. Dicendum, quod passiones differunt secundum actiua, quæ sunt obiecta passionum anime.

Quod ad primum dubium dicitur, quod actiua possunt distingui dupliciter, primo secundum differentias ipsarum naturarum agentium, & hæc distinctio est clara. Alio modo, secundum differentias virtutum actiuarum, & hæc est obscura. Ad cuius euidenciam scito, quod actiua dupliciter inueniuntur, scilicet in esse natura, & in esse apprehenso. In agentibus in esse natura, manifestum est, quod distinctio eorum secundum naturas est alia a distinctio eorum secundum uirtutes: elementa enim & animalia alia distinctio distinguuntur secundum naturas eorum, & alia secundum uirtutes eorum, licet ite oriuntur ex illis. In agentibus autem quia apprehensa, distinctio naturarum patet, cum cibus talis differens ab illo alio secundum speciem apprehensus, mouet appetitum: distinctio autem secundum uirtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis, ita quod eadem res secundum naturam diuersimode apprehensa non qualicunque diuersitate, sed diuersitate bonitatis, uel malitiae presentis, uel futuræ, uel absolute, ut inferius in distinctioe & tractatu passionum patebit. Alia enim ratione mouet malum præsens apprehensum, & alia futurum: illud enim mouet ad tristitiam, hoc ad timorem: unde ostenditur, quod illud habet uirtutem actiuam ad inferendam illam passionem, hoc ad inferendam istam: ita quod ex ipsa diuersa ratione, qua apprehenditur, eadem res habet diuersam uirtutem mouendi appetitum, & hoc inuenit littera, uolens, quod passiones non distinguantur penes distinctioem naturarum agentium, sed uirtutum, quæ ad differentias apprehensionis spectant, obiectum namque appetitus non est res, sed res apprehensa. Et propterea differentia formalis passionum non solum ex distinctioe rei, sed distinctioe rei ut apprehensa constat. Et hinc habes, quod passio odii, & iræ, & similia, non diuersificantur specie ex diuersitate malorum, puta mortis, uerberis carceris &c. Differentia enim naturarum materialiter & non formaliter concurrit. Vtrum autem diuersitas na-

Prima Secunda S. Thomæ. H natu-

naturalia, ut alimmenta, inesse animalibus appetitum eorum, qui sit aclus elicitus, puta desiderium, & delectatio animalis conseqens: ita oportuit ad hoc, quod animal se habeat appetendo, ad contraria, ut in ipsa secundum se ipsa tenent. Neque hoc est degenerare a natura, sed eleuari supra illam. Et cum dicitur

D. 102.

quod dispersa inferius sunt vita superioris, verum est ceteris paribus: non sic autem est in proposito. Tendere in contraria secundum se, & tendere in ea, solum prosequendo si bi conueniens, non sunt paria: sed primum est longe maius, quia per se adaequat ipsa contraria: secundum uero alterum per accidens respicit: & ideo non est mirum, si plura exigit. Iam enim patet ex parabola disposita ad sanitatem, in secundo, de caelo & mundo, quod in nobiliori gradu consistit egens pluribus auxiliis ad maius, quam paucis ad minus. Nec est verum, quod amor & odium congenerentur, & coalescant, & conde finant formaliter. Cum enim amor causetur ex bono apprehenso, sicut bonum aliquod sepius apprehendi, & multum amari abique consideratione contrarii: unde fit & crescit amor formaliter: & non fiet, nec crescet odium formaliter, sed uirtualiter tantum, seu in sui radice, in amore oppositi. Manifestum autem hoc uideatur in delectabili contemplationis carenti contrario, & in affectibus delectabilibus nunquam de contrariis cogitantibus. Eadem autem ratione non formaliter, sed uirtualiter, unum contrarium appetitur, & reliquum refutatur: quoniam alteri formalis ratio est bonum, alteri malum: & amatum bonum est radix repellendi mali contrarii.

Ar. 3.

Ad quartum dubium dicitur, quod differentia inter actiua quia sunt, & actiua quia apprehensa, soluitur quaestione. Actiua enim quia sunt, cum sint determinata ex natura propria ad producendum illi simile, non possunt, nisi ad se trahendo per uiam assimilationis agere, siue bona, siue mala sint illis, in qua agunt. Actiua uero quia apprehensa, quia apprehensa ad bonum animalis ordinatur (datur enim uis tam apprehensiuam, quam appetitiuam animi) propter bonum ipsius animalis actiua sunt, non ad se, sed ad animal ipsum trahendo: unde causant in animali id, quod conuenit animali in ordine ad tale obiectum, & non id quod conuenit tali obiecto: unde malum apprehensum non causat in animali motum ad se, sed a se. hoc. n. est causare conueniens animali in proportione ad tale obiectum, propter quod sicut bonum apprehensum diuersimode agit in animal atrahendo per consonantiam, uel motum, uel quietem: ita malum apprehensum depellendo diffonantiam, fugam, & inquietudinem.

Circa segregationem passionum in eodem 4. articulo factam, dubium occurrit. Primo ad hominem, quia ipsemet author in 3. sentent. distinctio. 26. quae. 1. articu. 2. ad 3. & 5. ponit delectationem esse etiam passionem irascibilis. Scotus quoque in 3. sentent. distinctio. 34. ponit tristitiam esse etiam passionem irascibilis, assignans differentiam inter tristitiam irascibilis, & concupiscibilis: quia ista cum restrictione organi, illa cum accensione sanguinis. Et probat diuersitatem earum, quia si offendens offeratur ut impossibile repellit, causatur maior tristitia in concupiscibili: & tamen non causatur proprie ira, & consequenter nec tristitia irascibilis: cum qua est ira appetendo uindictam, & postmodum cum delectatione propria exercens illam.

Ad hoc breuiter dicendum est, quod nisi equiuoce loquamur, segregatione in litera facta fortuanda est. Amor enim & desiderium, & delectatio & tristitia, & si quid est euimodi, si sumantur pro naturalibus diffonantibus, uel consonantibus potentiarum, uel actuum, & huiusmodi, equiuoce dicuntur de eisdem ut sunt passionibus animalibus. Et primo eundem modo communis sunt omnibus potentibus. & forte hoc modo intellectum est in locis allegatis in oppositum. Secundo autem modo, proprie sunt concupiscibilis, quae in litera hac enumerantur, & proprie irascibilis quae et tribuuntur. Quod si quis dicat, auctores hos de animalibus passionibus in predictis locis loqui, nolo contendere, quia rationabiliter loqui uidentur: sed dicam, quod diuus Thomas in tantum in melius sententia, dum in hoc libro oppositum docuit, ut inferius in q. 32. ar. 6. ad 3. patet, delectationem de ipso uincere, quia olim tribuit irascibili, ponens cum aliis delectationibus concupiscibilis. Et uere sic ratio poscit, ut si cut uis quaelibet animae toti deseruit, ita uis delectabilis, & desideratiua. Neque enim conueniens secundum tactum causat delectationem in concupiscibili, & conueniens secundum auditum: non omne enim delectabile secundum quemcunque sensum, immo etiam secundum

passionum. Amor & odium, desiderium & fuga, gaudium, & tristitia. Similiter in irascibili sunt tres, scilicet spes & desperatio, timor & audacia, & ira, cui nulla passio opponitur. Sunt ergo omnes passionibus specie differentes, undecim: sex quidem in concupiscibili, & quinque in irascibili, sub quibus omnes animae passionibus continentur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVAESTIO XXIII.

De bono & malo in animi passionibus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bono & malo circa passionibus animae.

ET CIRCA hoc quaeruntur quatuor.

Primo, Vtrum bonum & malum morale possit in passionibus animae inueniri.

Secundo, Vtrum omnis passio animae sit mala moraliter.

Tertio, Vtrum omnis passio ad ad, uel diminuat ad bonitatem, uel malitiam actus.

Quarto, Vtrum aliqua passio sit bona, uel mala ex sua specie.

æstimationem & quancunque sensitiuam uirtutem causat delectationem in concupiscibili, quia sola animal natum est formaliter delectari animaliter de quocunque de bono coniuncto bono, sicut solari- rascibili natum est uindicare de quocunque conuincto malo. Ad Scotum dico, quod cum passio animae in actu suo, & in motu materia li sit conformis, ita quod si passio consistit in accessu, motus quoque illius corporalis est accessorius: & si consistit in recessu, motus quoque illius consistit in retractione: & si consistit quod tristitia consistit in retractione, consequens est quod motus corporalis tristitiae consistit in retractione. Unde & contra philosophiam est duplex tristitia organum, & quod tristitia ex accensione, quam constat in accessu consistere, causatur materialiter. Et Scotus uidetur deceptus a seipso, quia noluit uerba Aristotelis in secundo Rhetorica intel ligere, dicentis, quod ira est cum tristitia, & quod ira ueri, quasi mel. Passiones enim irascibilis incipiunt a passionibus concupiscibilis & in eas terminantur. Et propterea ira incipit a tristitia, & terminatur in delectationem. Si ratio autem probans distinctionem dolorum, risu digna uideatur (ut enim patet ab Aristotele ibidem & Auicenna in sexto Naturalium, quando nocetur alicui, ita quod impossibile apparet uitio, tristitia magna quidem est, & sola, id est, non causans iram: quia non causatur ira sine spe puniendi) ex hoc autem arguere: ergo quando causatur ira, est alia tristitia, cum qua est ira, puerile uideatur. hoc enim nihil aliud in fere, nisi, ergo sola tristitia non causat iram. Et hoc est uerum: quia requiritur etiam spes uindictionis. Est enim ira, ut inferius patebit, & ex diffinitione Arist. ibidem patet, ex multis resultans passionibus.

Super